

Isabela Nedelcu

NUMELE LOCUIITORILOR STATELOR ȘI ADJECTIVELE CORESPUNZĂTOARE ACESTORA ÎN LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ. VARIAȚIE FORMALĂ ȘI PREFERINȚE DE UTILIZARE

1. INTRODUCERE

Formele numelor de locuitori ai statelor (sau formele politonimelor, care coincid adesea cu etnonimele)¹ și cele ale adjectivelor corespunzătoare cunosc în uz o mare variație, vorbitorii oscilând de multe ori în alegerea uneia dintre variante². În articolul de față, vom avea în vedere două aspecte: (1) variația care se manifestă în clasa politonimelor/etnonimelor reprezentate de substantivele de genul feminin (*spaniolă/spanioloaică, norvegiană/norvegiancă* etc.) și masculin (*eston/estonian, azer/azerbaidjan*) și (2) variația adjectivelor corespunzătoare unor astfel de nume (*român/românesc, englez/englezesc* etc.).

Pentru a urmări variația politonimelor/etnonimelor și a adjectivelor corespunzătoare, am avut în vedere lista de „adjective/nume de locuitori” cuprinsă în DIN 2009, în tabelul „Numele statelor independente” (p. 752–760). Am selectat din această listă numai numele de locuitori/adjectivele corespunzătoare care prezintă variante formale. Confruntarea acestei liste cu formele cuprinse în DOOM² 2005 a arătat că sunt foarte puține diferențe între cele două lucrări normative, în sensul că ambele înregistrează, așa cum vom vedea, în general fie aceleași variante, fie o singură variantă.

¹ Referindu-se la numele de locuitori ai statelor independente și ai teritoriilor dependente ale lumii (în șase limbi: engleză, franceză, germană, italiană, română și spaniolă), Vintilă-Rădulescu (2013: 1089) arată că acestea „nu concid totdeauna [...], în fiecare limbă, cu numele etnice corespunzătoare și/sau cu adjectivele care trimit la aceiași referenți”. Pentru definirea politonimelor în raport cu etnonimele, vezi Dominte (2004). Așa cum precizează Dominte (2004: 19), „aproape orice etnonim mai important este un cuvânt polisemantic”, având „sensul etnonimic propriu-zis, mai îngust, referitor la etnie (naționalitate sau popor) ca atare, și sensul politonimic, mai larg, referitor la cetățenie, adică la apartenența juridică a unui individ sau a unei comunități umane la un stat anumit”. Pentru a înțelege distincția dintre un etnonim și un politonim, Dominte (2004) dă exemple precum *român*, care „ca etnonim înseamnă (1) «individ sau persoană aparținând poporului român», iar ca politonim înseamnă (2) «cetățean al României»” (p. 19), sau *austriac* – politonim cu sensul „«cetățean al Austriei», al cărui etnonim corespunzător este *german*” (p. 22).

² Un studiu amplu privind concurența dintre variantele reprezentând etnonimele și adjectivele corespunzătoare a fost realizat, în urmă cu aproape cinci decenii, de Lombard (1971).

LR, LXVIII, nr. 4, p. 529–539, București, 2019

Deosebit de utile pentru a surprinde variația numelor de locuitori ai statelor, precum și variația adjectivelor corespunzătoare în limba actuală au fost cele 100 de răspunsuri obținute la un chestionar cuprinzând 11 enunțuri, care includ variantele avute în vedere în contexte diferite. Cei mai mulți dintre cei 100 de subiecți, cărora li s-a aplicat chestionarul, au vârste cuprinse între 20 și 50 de ani și sunt studenți sau absolvenți de studii universitare și/sau postuniversitare. Chestionarul, ale cărui răspunsuri vor fi valorificate în articolul de față, a fost următorul:

„Subliniați în propozițiile de mai jos varianta preferată dintre cele două cuvinte îngroșate:

*Vinul din paharele de pe masă este **francez/franțuzesc**.*

*Bunica lui era o **cehă/cehoaică** respectabilă.*

*În vacanță am cunoscut o **spaniolă/spanioloaică**.*

*A câștigat concursul o **armeană/armeancă**.*

*A primit lecții de la o profesoară **elvețiană/elvețiancă**.*

*Despre atacul **turc/turcesc** din acea epocă aflase dintr-o carte.*

*Pronunțarea **engleză/englezească** a numelui orașului este dificilă.*

*În astrologia **chineză/chinezească** ora nașterii este foarte importantă.*

*Ce zodie ești în zodiacul **chinez/chinezesc**?*

*Diaspora **română/românească** ne-a primit cu bucurie.*

*Bucătarul s-a inspirat din tradiția **italiană/italienească**.”*

2. VARIAȚIA FORMALĂ A NUMELOR DE LOCUITORI AI STATELOR

O serie de nume de locuitori ai statelor de genul feminin sau masculin cunosc variante formale care intră adesea în competiție³.

Structura numelor în discuție, de genul feminin sau masculin, este analizabilă (*algerian, sud-african*) sau neanalizabilă (*afgan*), acestea presupunând relația cu un toponim (ex.: *chinez < China, ucrainean < Ucraina*)⁴.

2.1. Variația numelor feminine de locuitori ai statelor

În limba actuală, se înregistrează frecvent variația dintre formele multor politonime, precum și ale multor etnonime, de gen feminin; astfel, forma cu sufixul *-ă* este concurată de forme cu sufixe precum *-că* și *-oaică*: *spaniolă/spanioloaică, cehă/cehoaică, canadiană/canadiancă, belgiană/belgiancă* etc. Potrivit lui Niculescu (2003: 37–39), sufixele *-că* și *-oaică* au rezultat din combinarea infixului *-c-*, de

³ În Lombard (1971) se găsesc numeroase astfel de nume concurente formate cu sufixe diferite.

⁴ Despre structura numelor de locuitori (ca derivat, compus sau sintagmă), care pot coincide cu etnonimele, în limba română și în alte limbi, vezi Vintilă-Rădulescu (2013).

origine slavă, cu desinența de origine latină *-ă* (< lat. *-a*), respectiv cu sufixul *-oaie* (< lat. *-onea*). Acest infix este, arată autorul, un semn al genului personal în română.

Forme cu alte sufixe, precum *-iță*, *-easă*, *-oaie* (*greciță*, *bulgăreasă*, *turcoaie*), sunt marginale, fie puternic marcate stilistic, fie învechite, prin urmare, nu sunt antrenate în concurență cu formele în *-ă*, *-că* sau *-oaică*⁵.

Perechile de variante ale femininelor înregistrate în DIN (sub „nume de locuitori”) sunt incluse în tabelul de mai jos. Pentru a aprecia frecvența în uz a unei variante în raport cu cealaltă, am indicat numărul de ocurențe pentru fiecare variantă, obținut din consultarea corpusului electronic roTenTen16. Pentru a deosebi numele de locuitor al statului de adjectivul feminin omonim, am căutat în corpusul menționat numai contextul cu determinantul *o*⁶.

Variante de nume feminine	Număr de ocurențe în roTenTen16
(a ₁) <i>o sud-africană</i> ⁷	3
(a ₂) <i>o sud-africană</i>	0
(b ₁) <i>o algeriană</i>	0
(b ₂) <i>o algeriană</i>	3
(c ₁) <i>o belgiană</i>	2
(c ₂) <i>o belgiană</i>	55
(d ₁) <i>o braziliană</i>	3
(d ₂) <i>o braziliană</i>	175
(e ₁) <i>o canadiană</i> ⁸	12
(e ₂) <i>o canadiană</i>	78
(f ₁) <i>o centrafricană</i>	1
(f ₂) <i>o centrafricană</i>	0
(g ₁) <i>o (nord-)coreeană</i> ⁹	1
(g ₂) <i>o (nord-)coreeană</i>	2
(h ₁) <i>o (sud-)coreeană</i>	2
(h ₂) <i>o (sud-)coreeană</i>	6
(i ₁) <i>o egipteană</i>	2

⁵ Pentru exemple de etnonime feminine formate cu „cele mai productive sufixe” *-oaică*, *-că*, *-oaie*, *-ă*, *-iță*, *-easă*, vezi Adam (2015: 125–126).

⁶ Atunci când numele feminin era identic cu alt nume având referent diferit – adesea numele feminin de locuitor cu sufixul *-ă* este omonim cu numele limbii (glotonimul), ca în exemplul *Vorbește o spaniolă corectă și ne spune că lucrează în Barcelona* (premonitii.ro, în roTenTen16) –, am urmărit contextele evidențiate de corpus și le-am luat în considerare numai pe cele în care era ocurent numele feminin de locuitor.

⁷ Corpusul roTenTen înregistrează formele cu grafii diferite *sud-africană* și *sudafricană*.

⁸ Din numărul total de ocurențe ale contextului *o canadiană* (66), fac parte și 54 de ocurențe cu substantivul denumind un anumit tip de haină.

⁹ În tabel este înregistrat numărul pentru fiecare dintre variantele compuse *nord-coreeană* și *nord-coreeană*, respectiv *sud-coreeană* și *sud-coreeană*. Pentru numele simplu *coreeană*, roTenTen16 înregistrează 3 ocurențe în contextul *o coreeană*, iar pentru *coreeană*, 7 ocurențe în contextul *o coreeană*.

(i ₂) o egipteancă	38
(j ₁) o elvețiană	3
(j ₂) o elvețiancă	26
(k ₁) o norvegiană	14
(k ₂) o norvegiancă	18
(l ₁) o spaniolă	38
(l ₂) (fam.) o spanioloaică	12
(m ₁) o americană	42
(m ₂) o americancă	952
(n ₁) o ucraineană	5
(n ₂) o ucraineancă	41

În privința numelor feminine de locuitori ai statelor, rareori sunt neconcordanțe între DIN și DOOM². De pildă, în DIN se înregistrează numai numele feminin *cehoaică* (fam.), în timp ce, în DOOM², apar atât *cehă*, cât și *cehoaică* (fam.); de asemenea, în DIN, se indică variantele *americană* și *americancă*, iar în DOOM², numai *americancă*¹⁰. Această comparație ar putea sugera că poziția formelor cu sufixul *-ă* în limbă este mai slabă.

Rezultatele oferite de corpusul roTenTen16 (vezi mai sus), precum și rezultatele la chestionarul aplicat unui număr de 100 de subiecți (vezi tabelul următor) relevă că formele cu sufixele *-că* și *-oaică* ale politonimelor/etnonimelor feminine sunt preferate în general în uz celor cu *-ă*. De obicei rezultatele obținute din analiza corpusului indică aceeași preferință evidențiată de răspunsurile primite în urma aplicării chestionarului. Totuși, e de semnalat o diferență vizibilă în cazul variantelor *spaniolă/spanioloaică* din contextul determinantului *o*: în roTenTen16 se indică un număr de atestări mai mare pentru forma *spaniolă*, în timp ce răspunsurile la chestionar sunt în favoarea variantei *spanioloaică*.

Contexte	Variante – număr de răspunsuri
<i>Bunica lui era o cehă/cehoaică respectabilă.</i>	<i>cehă</i> – 35
	<i>cehoaică</i> – 65
<i>În vacanță am cunoscut o spaniolă/spanioloaică.</i>	<i>spaniolă</i> – 29
	<i>spanioloaică</i> – 72 ¹¹
<i>A câștigat concursul o armeană/armeancă.</i>	<i>armeană</i> – 27
	<i>armeancă</i> – 72 ¹²

¹⁰ La deosebirile date, s-ar putea adăuga variantele *centrafricană* și *centrafricancă*, ambele incluse în DIN, dar numai *centrafricană*, în DOOM². E de menționat însă că DOOM² înregistrează intrările *africană* și *africancă*. Uneori, în tabelul inclus în DIN, nu sunt indicate formele feminine. De pildă, *argentiniană* și *austriacă*, înregistrate în DOOM², nu sunt incluse și în tabelul la care ne referim din DIN; de asemenea, *australiană* și *australiancă*, variante înregistrate în DOOM², nu apar și în tabelul prezent în DIN. Totuși, chiar dacă nu sunt incluse în tabelul menționat (p. 752–760), variantele *argentiniană* și *argentiniancă* (fam.), respectiv *australiană* și *australiancă* (fam.) sunt cuprinse în DIN, la litera A.

¹¹ Doi subiecți au subliniat ambele variante, *spaniolă* și *spanioloaică*, iar un subiect nu a ales nicio variantă.

¹² Doi subiecți nu au subliniat nicio variantă dintre *armeană* și *armeancă*, iar un subiect a subliniat ambele variante.

În legătură cu structurile care conțin sufixele *-că* și *-oaică*, Niculescu (2003: 39–40) afirmă că „în limba culturii românești formele cu infixul *-c-* apar foarte puțin frecvent. Afară de câteva cazuri obligatorii (*fică*, *țarancă*, *săteancă*) și de numele etnice feminine cunoscute prin tradiția culturii (în *-oaică*), formele relativ noi nu sunt acceptate: *egipteancă*, *americancă*, *cetățeancă* și, mai ales, *străincă* rămân numai în registrul (conotativ) colocvial”. Rezultatele obținute în urma aplicării chestionarului, care conține enunțuri aparținând mai degrabă limbajului cotidian îngrijit, și din analiza corpusului roTenTen16 arată că, în limba actuală, pare că distincția de registru nu se mai realizează riguros în selectarea formelor politonimelor/etnonimelor feminine, iar cele în *-că* și *-oaică* prevalează în raport cu formele în *-ă* indiferent de registru. Tendința semnalată de Zafiu (2001: 7) se confirmă astfel: „În DOOM¹³, derivatelor cu *-că* li se acordă ceva mai mult spațiu – ceea ce ar putea să implice mai multă încredere în puterea lor de impunere. Apar așadar *americancă*, *europencă*, *elvețiancă*, dar fără *-că*: *lituaniană*, *indiană*, *germană*, *palestiniană* și (cu o decizie ortografică discutabilă) *izraeliană*. Stilul actual al presei românești pare totuși să acorde drept de intrare în dicționare mai multor derivate în *-că*, întărind modelul tradițional de marcare a substantivelor care desemnează persoane”. Este de menționat că au forme în *-că* în special femininele de la nume de locuitori cunoscute mai bine și de mai mult timp românilor (nu se spune, de pildă, **o afgancă*).

De-a lungul istoriei limbii, unele forme în *-ă* au fost total înlocuite de cele în *-că/-oaică* și se pare că tendința de înlocuire a primelor prin cele din urmă continuă. Este sugestiv faptul că Lombard în studiul său din 1971 înregistra forme ca *o greacă*, *o italiană* ca arhaisme (Lombard 1971: 90) și își manifesta surprinderea că *europencă* „nu figurează în nicio nomenclatură oficială” (p. 77). După câteva decenii de la publicarea studiului lui Lombard, în dicționarele normative DOOM² și DIN se înregistrează forma *europencă* (pe lângă *europenă*) și formele *grecoaică* și *italiancă* (nu și *greacă*, *italiană*). Unele nume feminine în *-că* și, mai ales, în *-oaică* sunt totuși percepute ca populare și familiare (vezi indicația *fam.* pentru acestea în DIN și în DOOM²).

În uz apar uneori forme ale unor nume feminine care nu sunt incluse nici în DOOM², nici în DIN, cum ar fi *armeană*. Rezultatele chestionarului sunt sugestive: din 100 de subiecți cărora li s-a aplicat chestionarul, 27 au ales varianta *armeană* în enunțul *A câștigat concursul o armeană/armeană*. Rezultă din compararea acestor rezultate că forma *armeană*, deși inferioară numeric formei *armeană* (72 de răspunsuri), circulă în uz, în mod similar cu alte feminine cu sufixul *-ă* (*egipteană*, *norvegiană* etc.). Pe de altă parte, forma *germană*, înregistrată în DIN și în DOOM², este concurată puternic de forma, nerecomandată de cele două dicționare, *germancă* (în roTenTen16, sunt 9 atestări ale formei *germană* în

¹³ Se face referire la DOOM¹ 1982.

contextul *o germană* și 5 atestări ale formei *germancă* în contextul *o germancă*).

2.2. Variația numelor masculine de locuitori ai statelor

Față de substantivele feminine, cele masculine care denumesc locuitorii statelor cunosc rar două posibilități de realizare. Sunt în această situație nume precum *eston* și *estonian*, *azer* și *azerbaidjan*. Numărul de atestări redat în corpusul roTenTen16 pentru fiecare dintre aceste variante, în contextul cu determinantul *un* (care selectează numai substantive, nu și adjective omonime), este următorul:

- (a₁) *un eston* – 6 atestări
- (a₂) *un estonian* – 34 de atestări
- (b₁) *un azer* – 18 atestări
- (b₂) *un azerbaidjan* – 1 atestare

Rezultă din numărul de atestări indicat de corpus că uneori varianta „lungă”, în care se poate recunoaște sufixul *-an* ce formează adesea politonime sau etnonime, este preferată de vorbitori (*estonian* < fr. *estonien*, în raport cu derivatul regresiv *eston* obținut de la numele propriu *Estonia*), alteori, forma „scurtă” (*azer* < fr. *Azéri*, în raport cu forma omonimă cu numele propriu de la care provine, *Azerbaidjan*).

Și în cazul numelui *polonez* (< fr. *polonais*), se constată concurența cu *polon* (< *Polonia*), neinclus ca substantiv nici în DIN, nici în DOOM², dar înregistrat de DEX 2009 și de MDA 2003/2010. Dintre cele două forme, *polonez* este cea mai frecventă, cum o arată și corpusul roTenTen16 pentru contextul reprezentat de determinantul *un*: 6 atestări pentru *un polon* și 663 de atestări pentru *un polonez*.

3. VARIAȚIA ADJECTIVELOR CORESPUNZĂTOARE NUMELOR DE LOCUITORI

În ceea ce privește adjectivele care corespund unor astfel de nume, se constată o mare variație în uz. Astfel, formele adjectivale cu sufixul *-esc* și cele fără acest sufix intră adesea în concurență (*diaspora română/românească*, *bucătărie italiană/italienească*, *origine engleză/englezească*, *cuvânt francez/franțuzesc*, *nume chinez/chinezesc*). Excepție fac contextele în care substantivul regent este nume de persoană, care nu acceptă adjectivul cu sufixul *-esc* (*scriitor francez*, *vorbitor italian*) (vezi Lombard 1971, care prezintă numeroase exemple de variante adjectivale, delimitând contextele posibile de ocurență; vezi și Arvinte

1983 pentru utilizarea în studiul său a unor variante adjectivale de acest tip: *cuvântul francez, publicația franceză, vocala românească, spirit românesc* etc.)¹⁴.

Pornind de la același tabel inclus în DIN – „Numele statelor independente” (p. 752–760) –, am selectat acele adjective omonime cu numele de locuitor la masculin (și am adăugat forma adjectivală de feminin) pentru care există variante derivate (nu grafice¹⁵) concurente cu sufixe diferite, aceste variante fiind preluate din DOOM². Variantele adjectivale extrase sunt următoarele:

- m. *armean*, f. *armeană* / m. *armenesc*, f. *armenească*
- m. *bulgar*, f. *bulgară* / m. *bulgăresc*, f. *bulgărească*
- m. *ceh*, f. *cehă* / m. *cehesc*, f. *cehească*
- m. *chinez*, f. *chineză* / m. *chinezesc*, f. *chinezească*
- m. *francez*, f. *franceză* / m. *franțuzesc*, f. *franțuzească*
- m. *german*, f. *germană* / m. *germanic*, f. *germanică*¹⁶
- m. *grec*, f. *greacă* / m. *grecesc*, f. *grecească*
- m. *italian*, f. *italiană* / m. *italienesc*, f. *italienească* / m. *italic*, f. *italică*
- m. *moldovean*, f. *moldoveană* / m. *moldovenesc*, f. *moldovenească*
- m. *mongol*, f. *mongolă* / m. *mongolic*, f. *mongolică*
- m. *polon*, f. *polonă* / m. *polonez*, f. *poloneză*
- m. *român*, f. *română* / m. *românesc*, f. *românească*
- m. *rus*, f. *rusă* / m. *rusesc*, f. *rusească*
- m. *sârb*, f. *sârbă* / m. *sârbesc*, f. *sârbească*
- m. *spaniol*, f. *spaniolă* / m. *spaniolesc*, f. *spaniolească*
- m. *american*, f. *americană* / m. *americănesc*, f. *americănească* (fam.)
- m. *turc*, f. *turcă* / m. *turcesc*, f. *turcească* / m. *turcic*, f. *turcică*
- m. *ungar*, f. *ungară* / m. *unguresc*, f. *ungurească*

Unele variante sunt condiționate semantic, așa cum am arătat mai sus. Se pune problema dacă alegerea unei variante se supune și unor restricții sintactice. Dacă restricțiile semantice sunt stricte în cazul variantelor cu *-esc* și fără *-esc*, în schimb, condiționările sintactice (sintactico-semantice) sunt mai laxe, variantele formale putând apărea în același context. Totuși se constată unele preferințe. Pentru a evidenția preferințele din uz acolo unde nu sunt fixate reguli, chestionarul a cuprins propoziții cu astfel de adjective folosite pe lângă diverse tipuri de substantive și în diferite poziții sintactice. Rezultatele chestionarului, indicate în

¹⁴ Jordan (1977: 34) arată că folosirea formei nesufixate *român* se explică uneori printr-o influență străină cultă (prin influența francezei) și combate formulări precum *proza română* sau *câmpia română*.

¹⁵ În DIN (2009: 752–760), se înregistrează adjectivele omonime cu numele de locuitori și, acolo unde este cazul, variantele grafice sau grafice și fonetice (ex: *afgan/afghan, kuwaitian/kuweitian*) ale acestora.

¹⁶ Derivatele în *-ic* (*germanic, italic, mongolic, turcic*) se folosesc în foarte puține contexte, cu referire la limbi, triburi, popoare.

tabelul de pe pagina următoare, relevă câteva aspecte în ceea ce privește variantele adjectivale corespunzătoare numelor de locuitori ai statelor sau etnonimelor:

(i) În contextul unor substantive nonanimale, ca modificatori, se preferă variantele adjectivale cu sufixul *-esc* variantelor omonime cu numele de locuitor, explicația putând fi aceea că se marchează astfel deosebirea dintre substantiv și adjectiv¹⁷ (vezi numărul mai mare de răspunsuri în favoarea variantelor *atacul turcesc*, *pronunțarea englezească*, *astrologia chinezească*, *zodiacul chinezesc*). Și în poziția de nume predicativ, ilustrată printr-un exemplu ca *Vinul din paharele de pe masă este francez/franțuzesc*, unde subiectul este nume de materie, deci nonanimat, este aproape generală forma adjectivală cu sufixul *-esc*¹⁸.

(ii) În contextul unui substantiv care trimite la referenți umani, precum *diaspora*, este mai frecventă forma fără sufix *română* (*diaspora română* este varianta aleasă de 57 de subiecți; totuși și varianta *tradiția italiană*, unde regentul este nonuman, înregistrează 52 de răspunsuri, la mică diferență față de *tradiția italienească*, cu 49 de răspunsuri, explicația putând fi aceea că adjectivul *italiană* trimite mai degrabă la un posesor uman – *tradiția italienilor*¹⁹).

(iii) În cazul structurii cu substantiv deverbal *atac turc/turcesc*, este interesant că, deși mai mulți subiecți au selectat forma *turcesc*, totuși, în comparație cu structura *pronunțarea engleză/englezească*, forma fără sufix (*turc*) este destul de frecventă (42 de răspunsuri pentru *atac turc* față de *pronunțarea engleză* – 12 răspunsuri). Explicația ar fi că, în prima structură, adjectivul trimite la un agent uman (*atacul turcilor*), pe când în cea de a doua, adjectivul corespunde unui adjunct din structura de bază (*pronunță în engleză/englezește*). Prin urmare, preferința pentru una dintre variante depinde și de citirea cu care se asociază subordonatul substantivului – citire argumentală vs citire adjectivală²⁰.

(iv) Ca și în cazul variantelor substantivale (vezi *supra*, 2.1.), subiecții preferă, în poziția de modificador, pe lângă un substantiv feminin, forma cu sufixul *-că*, neinclusă în DOOM² ca adjectiv: *profesoară elvețiancă* este varianta selectată de 64 de subiecți din 100.

¹⁷ În această idee, referindu-se la adjectivele *român* și *românesc*, Jordan (1977: 33–34) arată că *româna*, spre deosebire de alte limbi, și-a creat un adjectiv în *-esc* pentru a-l deosebi de substantivul *român* (în alte limbi romanice, descendenții lat. *romanus* au o singură formă pentru valoarea substantivală și cea adjectivală).

¹⁸ Posibilitatea de apariție a unui astfel de adjectiv relațional în poziție predicativă este legată de ideea de origine (vezi, pentru explicația apariției unui adjectiv relațional în poziție predicativă, Bartning 1984: 191–193).

¹⁹ Se poate vorbi de ambiguitatea sensului sintagmei: „tradiția care este italiană/italienească” vs „tradiția italienilor”. Despre citirea sintagmelor conținând adjective etnice în franceză, vezi Bartning (1984).

²⁰ Referindu-se la adjectivele „de grup”, Van de Velde (2006: 135) arată că acestea, atunci când însoțesc un nume deverbal, trimit la subiectul verbului corespunzător numelui (ca în exemplul dat de autoare *les protestations anglaises contre cette décision*).

Contexte	Variante – număr de răspunsuri
<i>Vinul din paharele de pe masă este francez/franțuzesc.</i>	<i>francez</i> – 1
	<i>franțuzesc</i> – 99
<i>A primit lecții de la o profesoară elvețiană/elvețiancă.</i>	<i>elvețiană</i> – 36
	<i>elvețiancă</i> – 64
<i>Despre atacul turc/turcesc din acea epocă aflase dintr-o carte.</i>	<i>turc</i> – 42
	<i>turcesc</i> – 60 ²¹
<i>Pronunțarea engleză/englezească a numelui orașului este dificilă.</i>	<i>engleză</i> – 12
	<i>englezească</i> – 88
<i>În astrologia chineză/chinezească ora nașterii este foarte importantă.</i>	<i>chineză</i> – 48
	<i>chinezească</i> – 50 ²²
<i>Ce zodie ești în zodiacul chinez/chinezesc?</i>	<i>chinez</i> – 2
	<i>chinezesc</i> – 97 ²³
<i>Diaspora română/românească ne-a primit cu bucurie.</i>	<i>română</i> – 57
	<i>românească</i> – 44 ²⁴
<i>Bucătarul s-a inspirat din tradiția italiană/italienească.</i>	<i>italiană</i> – 52
	<i>italienească</i> – 49 ²⁵

4. CONCLUZII

Concurența dintre formele feminine și masculine ale numelor de locuitori ai statelor, pe de o parte, și dintre formele adjectivale corespunzătoare, pe de altă parte, este foarte puternică în limba actuală.

În ceea ce privește numele feminine, tendința care se constată în uz este aceea de a prefera formele marcate prin sufixele *-că* și *-oaică* în raport cu formele cu sufixul (și desinența) *-ă*, care cel mai adesea sunt omonime cu formele adjectivale.

În ceea ce privește formele adjectivale, se remarcă de asemenea utilizarea mai frecventă a celor cu *-că* (deși dicționarele normative nu înregistrează adjective corespunzătoare politonimelor sau etnonimelor în *-că* sau în *-oaică*) în locul formelor adjectivale consacrate în *-ă* (*profesoară elvețiancă* vs *profesoară elvețiană*). Când adjectivele cunosc o formă cu *-esc* și alta fără *-esc*, se constată că pentru un regent [+ Uman] este selectată forma fără *-esc*, iar în cazul în care substantivul cu care intră în relație este [- Uman], forma adjectivală selectată de regulă este cea cu sufix (*Vinul este franțuzesc, zodiacul chinezesc*). Oscilații mari

²¹ Doi subiecți au subliniat ambele variante, *turc* și *turcesc*.

²² Doi subiecți nu au subliniat nicio variantă dintre *chineză* și *chinezească*.

²³ Un subiect a subliniat ambele variante, *chinez* și *chinezesc*, iar alt subiect nu a subliniat nicio variantă.

²⁴ Un subiect a subliniat ambele variante, *română* și *românească*.

²⁵ Un subiect a subliniat ambele variante, *italiană* și *italienească*.

apar atunci când substantivul este colectiv sau abstract: în unele contexte, relația care se poate stabili cu o entitate umană favorizează ocurența sporită a formei fără sufix (*diaspora română* vs *diaspora românească*, *tradiția italiană* vs *tradiția italienească*); în alte contexte, precum cel cu substantivul *astrologia*, concurența dintre formele cu și fără *-esc* este foarte strânsă (*astrologia chineză* vs *astrologia chinezească*).

Concluzia generală ce se desprinde în urma acestei analize este că atât forma politonimelor/etnonimelor, cât și cea a adjectivelor corespunzătoare sunt sensibile în română la trăsătura [+ Uman], pe care o marchează fie prin sufix specific (*-că*, *-oaică*, în cazul femininelor), fie prin lipsa sufixului (și anume prin lipsa lui *-esc*, în cazul adjectivelor subordonate unui substantiv cu referent uman).

CORPUS

roTenTen16 – Free Corpus roTenTen (<https://app.sketchengine.eu/> accesat în perioada 18–30.06.2020).

SIGLE

- DEX – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediție revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
- DIN – Ioana Vintilă-Rădulescu, *Dicționar normativ al limbii române, ortografic, ortoepic, morfologic și practic*, București, Corint, 2009.
- DOOM¹ – Academia Română, Institutul de Lingvistică al Universității din București, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (redactor responsabil Mioara Avram), București, Editura Academiei, 1982.
- DOOM² – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (coord. Ioana Vintilă-Rădulescu), ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Univers Enciclopedic, 2005.
- MDA – Academia Romană, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, *Micul dicționar academic*, vol. III, București, Editura Univers Enciclopedic, 2003 (ediția a II-a, 2010).

BIBLIOGRAFIE

- Adam 2015 Gabriela Violeta Adam, „Etonime și porecle pentru diferite nume etnice, pe baza ALR II”, *Dacoromania*, serie nouă, XX, 2, p. 123–134.
- Arvinte 1983 Vasile Arvinte, *Român, românesc, România. Studiu filologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Bartning 1984 Inge Bartning, „Aspects syntaxiques et sémantiques des adjectifs ethniques en français”, *Revue Romane*, XIX, 2, p. 177–218.
- Dominte 2004 Constantin Dominte, „Etonime, politonime și glotonime. Lexicologie din perspectiva filologiei culturale”, *Limba și literatură*, vol. I–II, p. 17–32.
- Iordan 1977 Iorgu Iordan, „Român – românesc”, *Limba română*, XXVI, 1, p. 33–35.

- Lombard 1971 Alf Lombard, „Les termes ethniques en roumain”, *Studia neophilologica*, vol. XLIII, 1, p. 76–100.
- Niculescu 2003 Alexandru Niculescu, „Norme latino-romanice în structura morfologică a limbii române”, în *Individualitatea limbii române între limbile romanice. 4. Elemente de istorie culturală*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, p. 37–44.
- Van de Velde 2006 Danièle Van de Velde, „Les adjectifs de groupe”, *Travaux de linguistique*, 53, 2, p. 135–154.
- Vintilă-Rădulescu 2013 Ioana Vintilă-Rădulescu, „Nume de locuitori ai statelor și teritoriilor lumii”, în Oliviu Felecan (ed.), *Name and Naming. Proceedings of the Second International Conference on Onomastics – Onomastics in Contemporary Public Space, Baia Mare, May 9–11, 2013*, Cluj-Napoca, Editura Mega & Editura Argonaut, p. 1089–1097.
- Zafiu 2001 Rodica Zafiu, „Indiană, germană, europeană...”, *România literară*, 45, p. 7.

LES NOMS DES HABITANTS DES ÉTATS ET LES ADJECTIFS CORRESPONDANTS
DANS LE ROUMAIN ACTUEL. VARIATION FORMELLE ET PRÉFÉRENCES D’EMPLOI

(Résumé)

L’auteure compare les recommandations de DOOM² 2005 et de DIN 2009 avec les données offertes par le corpus électronique roTenTen16 et un questionnaire propre pour mettre en évidence les conditions d’emploi des noms des habitants des états et des adjectifs correspondants dans le roumain actuel et implicitement les tendances de la langue actuelle. L’analyse montre qu’il s’agit, d’une part, de restrictions sémantiques d’emploi (voir les adjectifs avec le suffixe *-esc* qui s’associent exclusivement avec des noms ayant le trait [– Humain], d’autre part, de préférences qui dépendent dans une large mesure, au-delà de la convention normative, du contexte syntaxico-sémantique (voir, par exemple, les contextes contenant des noms déverbaux ou abstraits construits avec un adjectif qui correspond à un nom d’habitant).

Cuvinte-cheie: numele locuitorilor statelor, adjective corespunzătoare numelor locuitorilor statelor, variante formale, suffix, restricții semantice și sintactice.

Mots-clés : noms des habitants des états, adjectifs correspondants aux noms des habitants des états, variantes formelles, suffixe, restrictions sémantiques et syntaxiques.

Facultatea de Litere, Universitatea din București
Str. Edgar Quinet nr. 5–7
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13
isabela.nedelcu@unibuc.ro